

כתובת האתר של ישיבת "אשרי האיש" – ההרצאות של הרב יוסף צ. בן-פורת

www.emuna.info

שיחתו השבועית של ראש הישיבה – הרב יוסף צ. בן-פורת

מעלתה וגדלותה של האשה – האם – במסורת ישראל

פרשת חיי שרה, שנת תשע"ב

שקודם הוא הביא אותה לאוהל-שרה ורק לאחר מכן לקחה לאישה. ו. "נִיָּאָהֶבָה" – הלוא, אהבה נמצאת בין כל איש לאשתו, אם כן לשם מה התורה מדגישה זאת כאן? ומה עוד, שאין המקרא נוהג להתייחס לרגשות הפנימיים של האדם. ז. "נִיָּנָחַם" – משמע, שעד שיצחק לא נשא את רבקה ואהבה, לא התנחם על אמו. נשאלת השאלה, מה הקשר בין שני הדברים? וכי אדם נשוי אינו מתאבל שאמו הולכת מן העולם? האם אדם שמתחתן עשרים שנה אחרי שאמו נפטרה נושא עד לנישואיו את אבלו בליבו?

עלינו לדעת, שכשם שכשאנו עוסקים בסוגיה בגמרא, אנו לומדים הלכות רבות מכל מילה ואות שנכתבו בפסוק. כך עלינו לדקדק גם בלומדנו את הפסוקים מתוך זווית ראייה של המסרים המוסריים, של בין אדם לחברו, בינו לבין אשתו ובינו לבין עצמו – בתיקון מידותיו.

אברהם הבהיר לאליעזר, באופן שאינו משתמע לשני פנים, שעבור יצחק הוא צריך אשה כלילת המעלות, לשם כך עליו לנסוע למרחקים. בכדי להגדיל את מחויבותו של אליעזר הוא אף משביעו על כך. אליעזר לוקח את התפקיד ברצינות, מרבה בתפילה, מתאמץ במחשבה, מתכנן את הבחינה ולבסוף מחליט שרבקה היא האשה המתאימה. כדי לשכנע את יצחק שאכן בחירתו היתה נכונה, אמרו חז"ל (נב"ר ס, טו והובא ברש"י) שסיפר לו: "נסים שנעשו לו שקפצה לו הארץ ושנזדמנה לו רבקה בתפלתו". ודאי שבתוך מסכת הניסים סיפר לו גם, שמהשמים גלגלו שבדיוק שכשהוא הגיע, רבקה שאבה מים וראה שנעשים לה מעשי ניסים, שעלו המים לקראתה (רש"י כד,

"וַיִּסְפֹּר הָעֶבֶד לְיִצְחָק אֶת כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָאָה יִצְחָק הָאֵהָלָה שָׁכָה אִמּוֹ וַיִּסַּח אֶת רִבְקָה וַתְּהִי לוֹ לְאִשָּׁה וַיִּיָּאָהֶבָה וַיִּנָּחֶם יִצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ" (בראשית כד, טו-סז).

בפרשת חיי שרה תופס מקום רב מאוד הסיפור שאברהם שולח את אליעזר להביא אשה ליצחק, ופעמים רבות, עסקנו בו: לראות את יושרו ומסירותו הרבה של אליעזר. להתבונן בחשיבותה של התפילה לפני כל מעשה. הבחינה המיוחדת שבפניה הועמדה רבקה אמנו כדי לזכות ולהיכנס לכלל ישראל ועוד. הפעם נעסוק בסיומה של הפרשה, כיצד, איך ולמה מחליט יצחק לקחת את רבקה לאשה?

שני הפסוקים שלפנינו קשים עד מאוד, ושאלות רבות שאלו המפרשים. א. לכאורה, לא מובן למה אליעזר סיפר ליצחק "אֶת כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר עָשָׂה"? הרי מי ששלח אותו היה אברהם ולו הוא חייב את חובת הדיווח ולא ליצחק. ואף אם כן סיפר לו, האין זה מיותר, שהתורה שכל מילותיה מדודות וספורות תכתוב זאת? ב. מה פירוש שיצחק הביא את רבקה לאוהל של שרה? הרי את ההבאה בפועל עשו המשרתות. את ההחלטה את מי יש להכניס לאוהל של שרה, היה צריך לקבל אברהם, שהרי הוא בעל הבית השולט בכל ולא יצחק. ג. ובכלל מה זה משנה באיזה אוהל היא התגוררה? ד. "שָׁכָה אִמּוֹ" – וכי אין אנו יודעים ששרה היתה אמו? ה. שאלה נוספת, אם אכן זה האוהל שבו הוא התכוון לגור לאחר החתונה, הרי שהיה צריך קודם לשאת אותה ורק לאחר מכן להביא אותה לאוהל? ואילו בתורה מסופר להיפך,

באותו אוהל, יתכן שהוא גר אחר כך באוהל אחר. 'אהל שרה' שימש כשדה מבחן לכך אם היא מתאימה לאוהל כזה. עלינו לזכור, שבשעה שניסים אלה התרחשו באוהל, שרה אמנו כבר היתה אשה זקנה מאוד, צדקת ותיקה עמוסת מעשים טובים בלי גבול, שדרגתה בנבואה גבוהה אף מזו של אברהם (רש"י כא, יב). שקרבה לעבודת הבורא אלפים ורובבות, כמו שכתב הרמב"ם. והנה, זהו הרף שצריכה לעבור אותה ילדה קטנה, שמגיעה זה עתה מחרן, מבית מלא אלילים. ולמרבה הפלא, היא אכן עומדת בציפיות וכל המעלות הגדולות והנפלאות שהיו לאמו, נמצאות גם הן אצלה. רק אז הוא לוקח אותה לאשה.

למדנו אפוא, ש'היהודי' הראשון שהתחתן, שכן אברהם התחתן כינוכרי' והוא חזר בתשובה יחד עם אשתו, בחר את אשתו באופן אחר משאר באי תבל. כל מה שמחפשים אותם אנשים אצל אשה כדי לשאתה, רחוקים היו ממנו כרחוק מזרח ממערב. הוא חיפש "אִשָּׁת חַיִּל... אִשָּׁה יִרְאֵת ה' הִיא תִתֶּן לָל" (משלי לא, י. ל). למה כל כך חשוב שתהייה לאשה מעלות רוחניות גבוהות? על כך ענה מרן החת"ס זצ"ל:

"מוסר השכל... וכמה קידות וכריעות והשתחויות ברתת נעשו, ותפלות שהפציר אברהם אבינו, בעד זיווג הגון לבנו יחידו. **כי עיקר עבודת השם** יתברך וגם לרבות כל עניני עולם הזה **באשה הם תלויים** כידוע לכל משכיל ויודע ומבין" (תורת משה, חיי שרה טו, ב).

שלמה הע"ה אמר: "חֲכָמוֹת נָשִׁים בְּנִתָּה בִּיתָה" (משלי יד, א), כלומר, שבנין הבית תלוי באשה. כשהקב"ה שלח את משה לתת את התורה לישראל, אמר לו לפנות תחילה לנשים ורק לאחר שתקבל הסכמתן, יפנה אל הגברים. "כֹּה תֹאמַר לְבֵית יִעֲקֹב וְתִגִּיד לְבָנֶי יִשְׂרָאֵל" (שמות יט, ג) – אמרו חז"ל במדרש (שמ"ר כח, ב הובא ברש"י) לבית יעקב אלו הנשים, ותגיד לבני ישראל אלו האנשים. ומפני מה הקדימה התורה את הנשים, משום שעיקר קבלת התורה לא היה על הדור ההוא בלבד, אלא דכתיב: "וְהִוָּדְעֻם לְבָנֶיךָ וּלְבָנֵי בְנֶיךָ: יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לְפָנַי ה' אֶל-לִהְיוֹת בְּחַיִּיב" (דברים ד, ט-י) ועיקר העברת התורה מדור לדור תלוי בהנשים יותר מהאנשים כש"כ מרן החת"ס ז"ל. וזאת מארבע סיבות: א. מצד הנהגת האם בימי עיבורה, וכדכתיב באמו של שמשון: "וְעֵתָהּ הִשְׁמָרִי נָא וְגו' כִּי נָזִיר אֶל-הֵיחָם יִהְיֶה הַנֶּעַר מִן הַבֶּטֶן" (שופטים יג,

יז). אם כן, מן השמים הוכיחו שהיא צדקת ושהיא האשה המתאימה לו. אבל יצחק לא הסתפק בכך, זאת לא היוותה הוכחה מספיקה בשבילו. שנעשים לאדם אותות ומופתים אין בכך הוכחה שהוא צדיק. זה שבאופן חד פעמי היא עשתה מעשה חסד יוצא מגדר הרגיל עם אליעזר, לא מוכיח על פנימיותה. יכול להיות, שאדם נתקף באופן פתאומי ברצון לעשות מעשה טוב, אבל לאחר יום ינהג באופן הפוך לגמרי. כולנו מכירים אנשים שכל חייהם עליות וירידות. זה שאדם עושה מעשה חסד בפומבי, לא אומר שהוא עושה את זה לשם שמים ומתוך לב טהור, אלא אולי כדי לעשות רושם על אנשים.

יצחק אבינו, מחפש אשה בעלת נשמה גבוהה ביותר, שתהיה דומה לאמו הצדקת שרה אמנו ע"ה. ברור שאין הדבר קל. לצורך זה הוא מביא אותה לאוהל של אמו, שם יוכח אם היא מתאימה להיכנס 'לנעליים' של אמו הצדקת. חמישה דברים היו אצלה:

"ויביאה יצחק האהלה שרה אמו כל הימים שהיתה שרה קיימת היה **ענן קשור על האהל** וכיון שמתה פסק אותו ענן וכיון שבאת רבקה חזר אותו ענן. כל זמן שהיתה שרה קיימת היתה **ברכה משולחת בעיסה** וכיון שמתה שרה פסקה אותה ברכה וכיון שבאת רבקה חזרה אותה ברכה. כל זמן שהיתה שרה קיימת היו **דלתותיה פתוחות לרוחה** וכיון שמתה שרה פסקה אותה רוחה וכיון שבאת רבקה חזרה אותה רוחה. כל זמן שהיתה שרה קיימת היה **נר דלוק מלילי שבת ללילי שבת** כיון שמתה שרה פסק וכיון שבאת רבקה חזר אותו הנר. וכיון שראה יצחק שהיתה עושה כמעשה אמו **עושה חלתה בטהרה** וקוצה חלתה בטהרה מיד ויביאה יצחק האהלה שרה אמו" (ילק"ש כד, קט).

לא נכנס להסביר מה המיוחד שבחמשת הדברים האלה ולמה דווקא הם. שכן, רבו בזה הפירושים ובשעתו הארכנו בנושא זה. אבל מה שברור, שהם רימזו על דרגה רוחנית גבוהה ביותר. הרי לפנינו, שיצחק לא הסתמך על המבחן שעשה לה אליעזר, אלא ערך לה מבחן בעצמו. בכך ענינו על השאלה, למה הביא אותה לאוהל לפני הנישואין? לא, אין לנו כל ראייה שהוא אמנם התכוון לגור

ישמעאל לאלתר. הקב"ה הורה לאברהם לקבל את דעתה של שרה, לכן גירש מיד את ישמעאל. מפני שאם היו גדלים באותה חצר, יצחק לא היה יכול להיות באותה דרגה רוחנית אליה שאפה שרה להביאו. הוא לא היה הולך לעקידה ביחד עם אברהם, מפני שהליצנות שהעסיקה את ישמעאל היתה הורסת את אושיות חינוכו!

יש שפירשו מה שאמרו חז"ל על הכתוב "וַיִּבְרָא אֱבְרָהָם לְסָפֹד לְשָׂרָה וְלִבְכָּתָה" (בראשית כג, ב) – מהיכן בא? מהר המוריה בא! (בר"ר נח, ה). והביאור הוא מהיכן בא וראה מה שצריך להספידה, מהר המוריה, והיינו שמתוך מעשה דהר המוריה שראה אברהם את מסירות נפשו של יצחק שהסכים בשמחה למסור נפשו כששמע שזהו רצון ה' ית', אז הכיר בתוצאות חינוכה של שרה בבנה יצחק מה שחינכתו ולימדו, ועל ידי זה ראה כמה הוא מחויב להספידה ולבכותה.

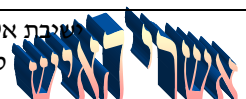
אמרו חז"ל דגדולה הבטחה שהבטיח הקב"ה לנשים יותר מן האנשים, מפני שהנשים הם הם אשר להם נזקפת זכות הבנים והבנות יותר מן האנשים.

יצחק שידע שהוא צריך להיות המשכו של אברהם, שהוא יהיה גזע שממנו יצא יעקב, רצה אשה שהנהגתה תהיה כמו של אמו. אשה שבעלה יוכל לומר לה כשיבואו אורחים: "מִהָרִי וְגו' לֹשֵׁי נַעֲשֵׂי עֲגוֹת" (בראשית יח, ו), אף כשתהיה זקנה בת תשעים. גם כשבחוץ ישרור חוס איום ונורא. הוא רצה אשה שידלתותיה פתוחות לרוחה' תמיד.

זכינו להכיר אשה כזאת, הלוא היא, הרבנית הצדקת מרת בת שבע קנייבסקי ע"ה, שביתה וליבה היו פתוחים תמיד לכל אחת ואחת. סיפר לי אדם שמסיע תיירים, שהיה מביא לרבנית נשים שבאו מארגנטינה, והיא היתה מחבקת כל אחת ואחת כאילו שהיא מכירה אותה זה עשרות שנים. שמחה בשמחתן ומזילה דמעות על צערן, ולכל אחת מהן היה נדמה, שהיא מתייחסת אליה כמו לבת, כאילו שהיא האשה היחידה הקיימת בעולם. זה מה שרצה יצחק אבינו ע"ה לבדוק, האם היא תקבל קהל יום ולילה, או שהיא תאמר: "עכשיו אין לי זמן", "עכשיו אני עסוקה", או שתקבע שעות לקבלת קהל. הלוא, כולנו ראינו את הרבנית ע"ה שהיתה מתפללת כל יום כ"ותיקין", וכבר לפני התפילה חיכו לה נשים רבות, ולאחר התפילה ליוותה אותה להקת נשים אל ביתה, אל תוך מטבחה הקטן והצנוע. לא היה הבדל בין יום חול לשבת ולחג, לא בין בוקר לערב, לא בין זמן שהרגישה טוב לזמן שהיתה באפיסת

ד. והיינו דכיון שיהיה נזיר אלוקים, נדרשת הנהגה אחרת של האשה בעוד העובר בבטן, שהנהגת האם בימים אלו בקדושה הוא משפיע גדול של יראת שמים על הנולדים, ויש לכך ראיות רבות בדברי חז"ל. והנה, בימינו גילו החוקרים, שהדיבורים והמחשבות של האמא משפיעים על העובר בבטן אמו. הוכח שהוא שומע לא רק את מה שאמו מדברת, אלא גם את דיבורי אביו ושאר האנשים הנמצאים בסביבה. יתר על כן, אף מחשבותיה ידועות לו. דבר זה הוכח בניסוי מפורסם. אם האמא מעשנת בזמן ההיריון היא גורמת נזק לעובר והוא נולד בממוצע, כשמשקלו חצי ק"ג פחות מזה של וולד רגיל. באמצעות אולטרה סאונד ניתן לראות את העובר בצורה ברורה וחדה, ואף הבעות פניו ניתנות להבחנה. העשן שהאם שואפת לקרבה מתערב בדמה, ומגיע גם לדמו של העובר וגורם לו מצוקה. אחד החוקרים ערך ניסוי, שבו מציע מישהו סיגריה לאמא. היא מושיטה את היד לקחת את הסיגריה, ואז רואים את פניו של העובר מתעוותות והוא כולו מלא חלחלה על מה שעתיד להתרחש. כל זאת, אף בטרם הדליקה את הסיגריה, כך שאין אפילו ריח של עשן. הווי אומר, שהתינוק מחובר למוחה של אמו, והוא יודע ברגע זה, שהיא עתידה לעשן ובעוד זמן קצר יגיע אליו דם מעורב בעשן, שאותו הוא כה שונא! ודאי אפוא, שמחשבות יותר רציניות, יותר כבדות ועמוקות חודרות למוחו ולעומק אישיותו של העובר. לכן אם האשה רוויה במחשבות של קדושה וטהרה, של רצון לעבוד את ה' באהבה, ביראה ובשמחה, הרי שהדבר מסייע לוולד להיות עובד ה'. ברור, שגם מחשבות הפוכות יוצרות אצל הוולד נטיות שליליות. ב. האב טרוד בענייני פרנסה, לכן הוא ביום לא בביתו, וחינוך הילד מסור בידי האשה. היא זו שמלמדת אותו לדבר, לומר "מודה אני", לברך לפני ואחרי האוכל, לקיים מצוות וללמוד תורה. ג. האשה מעצם טבעה מחנכת בשפה רכה, לכן הילד מכבד אותה יותר (רש"י ויקרא יט, ג), ודבריה מתקבלים יותר על לבו. ד. האשה מתפללת הרבה יותר שתזכה לילד שיהיה יר"ש ובעל מידות טובות, שיהיה ת"ח ועמל בתורה ותפילתה ספוגה בדמעות, ואמרו חז"ל (ב"מ נט, א) דשערי דמעות לא ננעלו.

וכך מספרת התורה על שרה, שלמרות שמעולם לא נכנסה לויכוח ולעימות עם בעלה הגדול, אברהם אבינו ע"ה, הרי שכשהגיע הנושא לחינוך הבנים, עמדה בתוקף על דעתה, שלא יתכן שיצחק יגדל ביחד עם ישמעאל, והיא דרשה לסלק את

אנשים גשמיים מסוגלים להבין רק ערכיים ומושגים גשמיים, לכן גם המילה 'אהבה' יש אצלם רק ערך גשמי, חומרי, תאוותני. מפני, שאינם מסוגלים כלל להבין ולחוש הנאות רוחניות. כשם שאין החרש יכול ליהנות ממוזיקה ולא העיוור מציור יפה. החקלאי ועובד הבניין לעולם לא יוכלו לפרוט על פסנתר או לנגן בכינור, מפני שאצבעותיהם מחוספסות וגסות מעבודתם הקשה. כדי שיוכל האדם לנגן על פסנתר או כינור, צריך הוא אצבעות עדינות ורגישות. הווי אומר, כישורים שונים. כך גם כאן, אנו אומרים בהבדלה מידי מוצאי שבת: "המבדיל בין קודש לחול בין אור לחושך, בין ישראל לעמים". כשם שכל אחד מאיתנו יודע את ההבדל בין אור לחושך, עד כמה מקוטבים ומנוגדים זה לזה, כך גם הניגוד שבין קודש לחול ושבין ישראל לעמים. בין **'אהבה של קדושה'** לבין **'אהבה של חול'**.

תופעה ידועה ומוכרת בכל רחבי תבל היא, שאותה אהבה שהיתה טרום-נישואין, הולכת וקטנה עם השנים ולבסוף קמלה לחלוטין. זו הסיבה לגירושין הרבים, למריבות ולייתר הצרות בחיי הזוגיות. וההסבר הוא: כל דבר גשמי הולך ובלה עם הזמן. כל חיה ככל שהולכת ומתבגרת, הולכת ומזדקנת, כוחותיה נחלשים ויכולתה נפגמת. גם העצים הולכים ונובלים עם השנים, עד שהם מתים לחלוטין. אפילו הדומם, הולך ודוהה ועם הזמן מתפרק ומתפורר. אין תופעה הפוכה שהדומם, הצומח והחי ילכו ויתחזקו ככל שיתבגרו. כך טבעה של הברייה. לכן, אהבה שבנויה על גשמיות, על יצרים ותשוקות, הולכת ונחלשת עד שהיא נעלמת.

אבל, **העולם הרוחני טבעו שהוא הולך ומתחזק מיום ליום**. כך אמרו חז"ל, תלמידי חכמים כל זמן שהם מזדקנים דעתם מתיישבת עליהם. כמו שאמר הכתוב: "עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו". כך מרגישים כולנו, כשקוראים ספר חולין אף אם יהיה זה של הסופר הטוב ביותר, הרי בכל פעם שנוסיף ונקרא בו, נשתעמם יותר ויותר, עד שיגיע מצב שלא נוכל יותר להסתכל על הספר. אבל, להבדיל בין קודש לחול, ספר קודש למן התורה שבכתב ועד לספרי התורה שבעל פה, הרי ככל שאנו מוסיפים ללמוד בהם, הנאתנו גדלה והולכת. אינו דומה הלומד דף גמרא פעם ראשונה, ללומדו פעם שביעית או עשירית. אותם תלמידי חכמים שלמדו כבר את אותה מסכת עשרות פעמים, הנאתם, בעת לימודם מרקיעה שחקים.

כוחות. סיפרו בניה, שכשפנו בחוה"מ מיד לאחר הסתלקותה אל האבא, מרן הגאון הגדול רבי חיים קנייבסקי יב"ח"א, שאנשים שואלים אותם: מהי הנקודה המיוחדת ביותר שהיתה לאמם? מה יש להשיב להם? ענה להם: "אני חושב, שהסבלנות שהיתה לה לכל אחת ואחת, היא הדבר המיוחד ביותר". ואכן, כל מי שהכיר אותה, אינו מסוגל להבין כיצד היא יכלה לקבל כל אחת ואחת, עם 'שק הצרות' שלה. הלוא, אדם רגיל לאחר שניים שלושה אנשים הפונים אליו, כבר מאבד את סבלנותו ומגלה סימני מצוקה, שהזולת מבינם במהרה ופונה לדרכו. אבל היא, נשאה את כל הדור וצרותיו, את אלפי ורבבות הנשים ואת מצוקותיהן בגבורה נפלאה. זו אכן **"אֵשֶׁה גְּדוֹלָה"** כמו שאמר הכתוב (מלכים ב. ד, ח).

האבות הם המרכבה, הם משכן השכינה בעולם. פורקי-העול שמדברים יום ולילה על 'מעמד האשה', על 'נחיתות האשה' אצל החרדים, אינם יודעים על מה הם שחים, כמו בייתר הדברים. כשאנו אומרים, שאותה אשה צדקת היא משכן לשכינה ואין לך דרגה ומעמד גבוה מזה.

מה בין פסבדו-אהבה (אהבה מזויפת) לבין אהבה אמיתית, אהבה רוחנית

התורה מספרת, שרק לאחר ששוכנע יצחק בגודל מעלתה של רבקה, אז **"נָתַתִּי לוֹ לְאִשָּׁה נִיֶּאֱהָבָה"**. כל גויי הארצות שמים בראש דגלם את המושג 'אהבה ממבט ראשון', ושרים לה שירי הלל עד בלי די. הסיבה היא, מפני שאינם יודעים אהבה מה היא, וגם לא ידעו לעולם. 'אהבה' לדידם היא מושג גשמי, שבשפה העברית יש להגדירה במילה 'תאוה', שהיא מילה משותפת לאדם ולייתר בעלי החיים. כך ברא חכמתו ית' שהיצרים – האינסטינקטים – 'נדלקים' מתוך תשוקה בהמית. אבל, אהבה היא מושג רוחני טהור, ולכן היא מופיעה ביחס לבורא עולם "ואהבת את ה' אלוהיך". ובמובן האנושי הזוגי, זוהי אהבה שנוצרת בין שתי נשמות. לכן אמרו חז"ל, זכו שכינה ביניהם לא זכו אש אוכלתן. פירשו חכמים, שבמילה 'איש' יש י ובמילה אשה יש אות ה שיחדיו הן יוצרות את שמו של אלוקים. נשמות ישראל חצובות מן השכינה הקדושה, וכשזוכות הן לעבוד את ה' יחדיו הרי שכוח זה מחבר אותן ליישות אלוקית אחת. אז שוררת בין האיש והאשה אהבת אומן שאין לה הפסק, לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, מכיוון שזוהי אהבה רוחנית.

שמן השמים היא, "והרי היא שרה אמו", כלומר **ונעשית דוגמת שרה אמו** (רש"י), כלומר, צדקת שהשכינה היוותה לשכון בביתה, **אז** ורק אז, **התנחם** יצחק אבינו.

גדולת הבנים יונקת מכוחן של האמהות
את מאמר חז"ל 'גדול כח הבן מכח האב', שיש שפירשו על דרך הרמז, שכוחו של הבן וגדולתו באים מאביו. ועל פי דברינו ניתן לומר, בייתר שאת, שכוחו הרוחני ודרגתו בתורה ויר"ש באים מהאם. לכן אומרים כל בוקר: "נֶאֱלַל תְּשׁוּשׁ תּוֹכַת אִמִּי".

כדי להמחיש שגדולת הבנים תלויה בצדקת ובמעלת האמהות, נביא את דברי חז"ל: "תנו רבנן שבעה בנים היו לה לקמחית וכולן שמשו בכהונה גדולה אמרו לה חכמים מה עשית שזכית לכך אמרה להם מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי" (יומא מז, א). כלומר, שצניעותה של האם, גרמה למעלתם הגבוהה של בניה.

גם על גדול החכמים בדורו אמרו חז"ל: "רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן יוֹנָנָה, אֲשֶׁרִי יוֹלְדָתוֹ" (אבות ב, ח). זאת מפני: "שהיתה אמו מולכת עריסתו לבית הכנסת בשביל שיתדבקו אזניו בדברי תורה" (ירושלמי יבמות ח, ב). הרי לנו, שמאמציה של אמו הביאוהו לגדלותו.

הגאון הגדול רבי ישראל יעקב פיישר זצ"ל, ראב"ד העדה החרדית, אמר בהספידו את אמו הצדקת, שזכתה שכל בניה היו גאוני וגדולי עולם.

"כל ימיה עסקה בספר חובת הלבבות, ולא רק שהיתה בקיאה בחובת הלבבות, אלא כל הספר **חובת הלבבות היה חרוט על ליבה**, ובפרט שער הביטחון. ועל ידי אמונתה זו יכולה לעמוד בניסיונות הגדולים שעברו עליה. היא היתה יתומה שבאה עם אמה הזקנה גלמודות, ולא היה להם קרוב וגואל כאן בארץ ישראל, ועמלה קשה עבור אמה החולנית. ואחר כך נתאלמנה י"ז שנה אחר נישואיה עם ששה יתומים בלי פרוסת לחם, בלי כל משפחה וקרוב. ובכל יום לא ידעה אם למחר יהיה לה פרוסת לחם לה ולילדיה היתומים. ולעבוד לא יכלה כי סבלה מלחץ דם גבוה כל ימיה. ועל הכל נתווסף לה אחר כך, לגדל ארבע יתומות נכדותיה, **ואת הכל קבלה באהבה**.

והנה מתוך הכרה בנסיבות החיים הקשים שעברו עליה יש להתפעל מגודל מסירות הנפש שהיתה לה, שעל אף שלא היה בביתה לחם לאכול, **עם כל זה הניחה את בניה להמשיך בלימודם כדי שיגדלו**

מסופר בגמרא (נדרים מט, ב) על רבי יהודה, שהיה שמח בזמן לימודו עד שמטרוניתא אחת חשבה אותו שהוא שתיין. וצדוקי אחד חשב שהוא מלווה בריבית ומגדל חזירים שעל ידי כך מרוויחים ממון רב. אבל הוא אמר להם, הסיבה לכך היא, התורה שהוא לומד שעליה נאמר "תִּקְמַת אָדָם תִּאִיר פָּנָיו" (קהלת ח, א).

ידוע ומפורסם הסיפור על ר' זלמליה, שאחיו מרן הגר"ח מוולוז'ין אמר עליו, שיודע כל התורה כולה נגלה ונסתר כל אות ואות. פעם ישב אדם בבית המדרש וראה אותו הולך ומשנן דבר תורה. פעם אחר פעם, פעם ועוד פעם, אותו קטע בלי הרף. לבסוף שאל אותו: "אמור לי בבקשה ר' זלמליה, כמה פעמים חזרת על אותו דבר תורה"? ניסה להתחמק ממנו: "מה זה חשוב, מה זה משנה". לבסוף כשהפציר בו, אמר לו: "מאתיים וחמישים פעם". תמה השואל, מילא מאה פעם אני מבין, שהרי מקובלים אנו בשם הגר"א, שאם חוזרים על דבר תורה מאה פעמים לא שוכחים אותו לעולם. אבל לשם מה חזרת עליו עוד מאה וחמישים פעם?! חייך ר' זלמליה ואמר: "נכון, בשביל לזכור מספיק מאה פעם, אבל אהבת התורה מביאה אותי לחזור עוד ועוד".

האם שמעתם פעם על איש מדע מסוים שיחזור על אותו ספר פיזיקה או מתמטיקה שהוא כבר יודעו היטב, עוד פעם ועוד פעם? הלוא, למשוגע יחשבוהו. זה ההבדל בין תורת החומר לתורת האלוקים חיים. הוא שאמרו חז"ל על הפסוק: "אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ בַּאֲהָבָה בּוֹזֵז יִבּוֹזוּ לוֹ" (שיה"ש ח, ז). אם יתן איש כל הון ביתו באהבה שאהב רבי יוחנן את התורה, בוז יבוזו לו (ויק"ר ל, א).

הצער בהסתלקות צדקת מן העולם והשמחה הגדולה כשבאה צדקת במקומה

כשהסתלקה שרה אמנו אבלו של יצחק היה כפול, האחד – כפי שמרגיש כל בן שאמו הסתלקה. **והצער הנוסף** – שהוא קשה לאין ערוך מן הראשון הוא, **שחסרה צדקת בעולם**. ועומק הדבר הוא, שאין לשכינה הקדושה מקום היכן לשכון. על אבלו כבן, הוא ודאי התנחם אחר י"ב חודש, כמו שאמרו חז"ל, שגזרה על המת שישתכח מן הלב (ברכות נח, ב). אבל, **הצער הנוסף על שרה אמו** שהיתה מרכבה לשכינה וביתה היה קודש הקודשים, לא יכל להתנחם. כי הרי הצדיקים מרגישים בצער השכינה ללא הרף. כמו שלמדנו בספר חובת הלבבות "הפרוש - צהלתו בפניו ואבלו בלבבו" (שער הפרישות פ"ד). רק כשנוכח לדעת

שממנה לא יהיה לו כל כך קל לחזור הביתה, ולכן יש יותר סיכויים שישאר ללמוד ובהתמדה. נוטלת אמו הצדקנית של רבי דב כהן את בנה בידה, ומעלתהו לארץ ישראל, ונוטעת אותו ב... ישיבת חברון בעיר חברון, **והוא בן שלוש עשרה וחצי בלבד**. נדגיש, הסיפור התרחש בראשית שנות העשרים של המאה העשרים.

כאשר הגיעה איתו לישיבה, הביטו הגאונים ראשי הישיבה בנער הרך והענוג שאחז בידה ולא ידעו האם כשהיא אומרת שבכוונתה לרושמו לישיבה, היא מתכוונת לכך ברצינות... מעולם לא התקבל לישיבה בחור בגיל כל כך צעיר, אלא אם כן היה זה נער שהתגורר בעיר חברון עצמה. לקבל תלמיד מעיר אחרת, ועוד מארה"ב בגיל שכזה – לא היה בא בחשבון כלל. אבל האמא פרצה בבכי, ופירטה בפני ראשי הישיבה את מניעיה לצעד זה, והסבירה **שהיא רוצה לרשום אותו לישיבה שממנה לא יהיה לו קל לחזור הביתה!** משראו את מסירות נפשה של האם היקרה, המוכנה לעזוב את בנה בארץ ישראל ולשוב לאמריקה, ובלבד שיגדל בתורה, השתכנעו הגאונים וקיבלוהו לישיבה. גם הנער עצמו, משראה עד כמה מתאמצת אמו להנחיל לו את אהבת התורה, גדל ונעשה לאילנה רברבא" (עלינו לשבח ח"ו, עמ' שנה).

"גם על אמו של מרן הגרא"ז מלצר זצ"ל מסופר שכשהגיע הזמן להכניס את בנה לישיבה, הסתפקה לאיזו ישיבה להביאו. האמא בעצמה הלכה לכמה ישיבות ובדקה את הנעשה בהן, ולאחר שבועיים תמימים של חיפושים חזרה ואמרה לבעלה, שנראה לה שעדיף לשולחו לישיבת וולוז'ין. מה מצאת דווקא שם? שאל הבעל. והאמא הגדולה השיבה, שגילתה **שהספסלים שם צרים יותר** מכל ישיבה אחרת, ולכן גם אם יירדם לפעמים באמצע ה'סדר', **הוא יתעורר יותר מהר**... (עלינו לשבח, שם).

סיכום: יצחק אבינו ע"ה לא הסתפק בעדותו של אליעזר על הניסים שנעשו לו, ולא במבחן שהוא ערך לרבקה, אלא בדק אותה בעצמו עם מעלותיה הרוחניות הם כשל אמו ע"ה. חינוך הבנים והעברת התורה מדור לדור, תלויה באמא ולא באבא. אהבה אמיתית יהודית היא רוחנית. אהבת הגויים היא גשמית, לכן מקרי גירושין רבים. אמותינו הקדושות מסרו נפשן על חינוך הילדים.

בתורה. וכל זה היתה בידה משום **ששער הביטחון** שבספר חובת הלבבות היה **חיות על ליבה**. וגם היתה מושלמת בעיניים שבין אדם לחבירו, והיתה זהירה מאוד בשמירת הלשון, ולא שמעה ולא דיברה לשון הרע" (אבן ישראל דרשות, עמ' שכג).

כשהספיד את חמותו הצדקת, שהיתה בתו של המגיד המפורסם הגה"צ רבי בן ציון ידלר זצ"ל, סיפר את גודל צידקתה: "ידוע שבשנים ההם היו מכבסים בידים, והיו מכבסים בגיגיות, לא כמו בזמננו, והיה צדיק גדול בירושלים שהיה נוהג בעצמו סיגופים, והיו צריכים לכבס את בגדיו בכל שבוע. ותמיד היו בבגדיו ל"ע מהמכה השלישית שהיתה במצרים, והיו גדולים כל כך שהיה כל אחד בגודל אצבע. ולא היה מי שיכבסם. ומי כיבסה את בגדיו, זו היתה האשה הגדולה הזאת. מיד אחר חתונתה בשנה הראשונה, היא **כיבסה את הבגדים האלו, בידה** לא עם מכונת כביסה. את הבגדים האלה אשר אחרים היו נרתעים מלהתעסק בהם, ואצלה היה זה שמחה שכיבסה את הבגדים האלו. **ובעבור זה זכתה שמיטתה שלמה** ב"ה, כל בניה ונכדיה וניניה כולם הולכים על דרך ה' על דרך ישראל סבא, וזכתה לראות כל אלו בחייה, ולא לחינם ניתן לה אריכות ימים" (שם, עמ' של).

מסירות נפש של האמהות ללימוד התורה של בניהן

גודל מסירות נפשן של האמהות ללימוד התורה של בניהן, אין להבין כלל באמות המידה של ימינו. סיפר הגאון רבי דב כהן זצ"ל, שהתגורר בשכונתנו בית וגן, והכרתיו אישית, שהיה בעל מעלות גדולות וזכה שכל בניו גדולי תורה ובנותיו נשואות לת"ח גדולים. נפטר בסוף שנת תשס"ה: בשנות ילדותו גדל בארה"ב. בראשית המאה הקודמת כמעט ולא היו שם בני תורה. "אחיו הגדול למד בישיבה מרוחקת מן הבית, וכשחזר פעם לביתו, אמר שאינו רוצה יותר לחזור לישיבה, כי הוא מתגעגע הביתה. כאשר הגיע זמנו של הבן הקטן, דב, ללמוד בישיבה, חששה האמא שגם הוא עלול להתגעגע. מה עושה אמא שכזו? אם אמא רגילה היא, גם נפשה יוצאת אליו, והיא מחבקת ומנשקת אותו בחום, ומשאירתו בבית, כדי שיתחמם עוד כמה שנים לצידם של ההורים, ורק אחר כך, אם יהיה כשיר, תשלחו לישיבה. ואם אמא של מסירות נפש היא, מחפשת לו ישיבה